

DR. ZÁVACKY MILAN /Brno-i Egyetem/

A munkahelyi balesetek és a foglalkozási betegségek a társadalom számára rendkívül magas, közvetlenül gazdasági veszteségeket okoznak az orvosi kezelés, a rehabilitáció, a társadalombiztosítási juttatások és a kártérítések emelkedő költségének formájában. Nem elhanyagolhatók ezen kívül a közvetett károk, amelyek a dolgozók munkából való kieséséből származnak. Ezek közgazdaságilag nem is megállapíthatók.

A szocialista társadalomban az egészség minden veszélyeztetését, a munkahelyi baleseteket vagy a foglalkozási betegségeket az ujratermelési folyamat és a munkaerőre vonatkozó következmények szempontjából kell vizsgálni. A dolgozók egészségének védelme így a termelés szervezésének egyenértékű és elválaszthatatlan elemeként a munkafolyamat vezetésében - a társadalom irányító szerkezetétől a legalacsonyabb szintű elemekig - fejeződik ki. A biztonságos és az egészségileg nem ártalmas munkavégzés körülményeinek biztosításáért jogi felelősséget viselnek a szervezetek irányító szervei, a középírányítás szervei /vezérigazgatóságok/ és az államirányítás szervei. A körülmények biztosításában való kötelezettségelosztás meghatározza a felelősséget.

A szakszervezetek érvényesítik a dolgozók különböző, általuk reprezentált érdekei között a munkakörülményeket érintő érdekeket is, amely a dolgozók életét és egészségét nem veszélyeztetik. Nemcsak a szűk szoros értelmében vett körülményeket, amelyek csak a sajátos munkafolyamatot érintik, hanem szélesebb értelemben véve az ökológiai körülményeket is. Minőségileg ez a társadalmi-gazdasági struktúra megváltozására irányuló szakszervezeti feladatokban jelentkezik, másrészt a tudomány és a technika fejlődésének eredményeként.

A termelőeszközök társadalmi tulajdona meghatározza a munkafolyamatok össztársadalmi vezetését, beleértve azok szükséges komponenseit - azon körülmények biztosítását, amelyek a dolgozók egészségét és életét nem veszélyeztetik. A munkafolyamatok irányításában az életet és az egészséget érintő le-

hetséges következményekre vonatkozóan olyan körülményeket kell teremteni, amelyek az ilyen következményeket kiküszöbölik. Azon károk megtérítése, amelyek a kedvezőtlen következmények esetén a dolgozókat érték, már a kialakult következmény "jogi elismerése".

A szocialista társadalom mint egységes egész érdeke, mind az egyes részek /szervezetek/, mind az egyes dolgozók érdeke, hogy minden, az élet és az egészség veszélyeztetettségét és zavarait elkerüljük.

A megelőzési kötelezettségnek társadalmunkban prioritása van, nemcsak ami az időbeniséget illeti, vagyis a veszélyeztetés előttiséget, hanem azért is, mert minden olyan okot meg kíván szüntetni, ki kíván küszöbölni, amelyek a veszélyeztetést és a zavart előidéznék.

A zavar keletkezése, az emberi egészségbe való kedvezőtlen beavatkozás következményét tekintve a társadalmi tulajdont érintő kár, a társadalmi viszonyok bizonyos fokú torzulása. A társadalmi tulajdont érintő kárt nem lehet jogilag elhárítani. Az egyetlen út a "nem-megengedés". Ennek realizálása éppen a megelőzés. Ez azonban a társadalmi viszonyoknak sajátos minőségi kifejezése, amelyek eredetét a termelőeszközök társadalmi tulajdonában kell megtalálni és amelyek a munkafolyamattal kapcsolatos mindenfajta viszonyban kifejeződnek. Világos, hogy a megelőzés követelése a társadalmi viszonyokat tekintve objektív - hogy ezt hogyan érvényesítik, az más probléma.

A szakszervezetek beállítódása szempontjából a megelőzés a dolgozók nevelése, a szervezeti és ellenőrzési és hasonló jellegű tevékenység a legfőbb és alapvető.

A "Biztonság és a munkavédelem hónapja"-inak megszervezése, a munkahelyek rendszeres ellenőrzése és ebből a tapasztalatok levonása, és a felelős szervektől olyan gazdasági-szervezeti intézkedések követelése, amelyek az egészség veszélyeztetését megakadályozzák, ez a szakszervezetek részvétele a megelőzésben, a kellemes munkahelyi környezet kialakításában.

A dolgozók valóságos viselkedése és az egészségi károsodás és az élet veszélyeztetésének elhárítására irányuló követeléseik közötti összhang a befolyásolási folyamattal érhető el, a dolgozók lelkiismeretére, a jogilag előirt szabályok betartására gyakorolt hatás által.

Csehszlovákiában a szakszervezetek által folytatott kutatások sorozata és a vizsgálatok eredményei szerint az összes munkahelyi baleset 30 %-a veszélyes munkavégzési eljárásból, vagy módból adódik, kb. 13 % a munkahely hiányos felszereléséből és a munkahely rendetlenségéből fakad és kb. 5 %-ának oka a munkavédelmi eszközök nélküli munkavégzés. Az újabb vizsgálatok eredményei is hasonló volument mutatnak /V. Marik, PRAVNIK, 8/1967, 697-99/.

A dolgozónak lehetőségének /jogának/ kell lennie ahhoz, hogy megismerje azokat a követelményeket, amelyeket számára a jogi normák és további előírások meghatároznak.

Az egészség veszélyeztetésének és zavarainak okai általában a termelésben dolgozó ember viselkedésének terméke. Ezek azért következnek be, mert az ember olyan munkamódot választott, amelyben nem mérlegelte az egészségi károsodás lehetőségét és néha szükségszerűségét sem /öntudatlan hanyagság/; nem mérlegelte, hogy az egészségi károsodás elmarad-e vagy nem lesz olyan nagy mértékű /tudatos hanyagság/. Ebben az esetben a dolgozók tudatossága vagy teljesen hiányzik, vagy nem egészen tökéletes. Az üzemi vezetés szervein kívül a szakszervezetnek kell szisztematikusan információkat adni a dolgozóknak a kötelességükről.

A jogi rendszer, a Munka Törvénykönyve szabályozza a szakszervezetek jogait, jogi helyzetét és komplex jogokat biztosít számára, amelyek biztosítják a munkavédelem és -biztonság feletti ellenőrzés hatáskört: "a forradalmi szakszervezeti mozgalom társadalom-ellenőrzése".

Ezeket a jogokat alapjaiban elfogadta minden, az üzemi szakszervezetekben működő szerv, nem a magasabb szakszervezeti szervek.

A szakszervezeti ellenőrzés a munkások egészségvédelmet ellenőrző tradíciójából származik és az elméletben és a Munka Törvénykönyben társadalmi ellenőrzésnek nevezik. Az állami ellenőrzési-felügyeleti funkció az állami felügyeleti szervek rendszerén keresztül működik, amellyel a szakszervezetek szorosan együttműködnek. Az együttműködés által fejlődik, hogy a szakszervezetek /vállalati/ szervezetei utalnak az e területen tapasztalható hiányosságokra, hozzáférhetővé teszik az ellenőrzések és vizsgálatok eredményeit tartalmazó anyagokat, közösen vesznek részt a munkahelyi balesetek esetében az okok kivizsgálásában, halacéktalanul értesítik az állami ellenőrző felügyeletet a beavatkozásról és az élet vagy az egészség veszélyeztetése esetén az adott rendelkezésekről és akkor is, ha túlórázási és éjszakai munka-tilalom volt.

A szakszervezeti szervek nem tudják sikerrel gyakorolni a technikai-szervezeti ellenőrzési funkciót, bár szakértelemmel vizsgálják a beruházási prognózisok a szervjavaslatok technikai vonatkozásait és a közgazdaságtudományi, technikai jellegű irányító szervezeti tevékenység más típusait a dolgozók egészségvédelmének szempontjából. A társadalmi ellenőrzés jogi területe most a jogrendben összeszűkült.

A szakszervezetek központi tanácsa irányelveiben a jogi normák a szakszervezeti szervek feladataként jelennek meg - a dolgozók viselkedésének befolyásolása és az arra gyakorolt hatás, a dolgozók meggyőzése, képzése, stb. Ezt a funkciót dialektikusan fogjuk fel, mint a társadalmi ellenőrzés egyik alkotó elemét, mivel ez abból nemcsak következik, hanem a társadalmi ellenőrzés céljait meg is valósítja.

A választott üzemi szakszervezeti szervek jogosultsága, /hatásköre/:

- a szakszervezetek kötelességének teljesítése ellenőrzése, hogyan egyezik ez a jogi előírásokkal, továbbá ellenőrzi a kollektív képviselőket, és a dolgozók érdekeinek érvényesítését a komplex tervekben,

- a munkahelyi balesetek kivizsgálásában való részvétel és az okok vizsgálata, továbbá joga van egyedül kivizsgálni,
- a gépek és berendezések üzemzavarának kivizsgálása, a javítás követelése, továbbá joga van ahhoz, hogy közvetlen életveszély esetén a további munkát betiltassa,
- megbeszélések az üzemi vezetéssel az utasításokról az üzemben végzett munka biztonságának javítása érdekében,
- a túlmunkában és az éjszakai munkában nyújtott eredmények kiértékelése a munka biztonságának veszélyeztetettsége szempontjából. A szakszervezetnek joga van a munkát megtiltani.

A szervezet az utasítások kiadása után és a túlmunka, az éjszakai munka betiltása után kérheti az állami felügyelet felülvizsgálatát ezen intézkedésekre vonatkozóan. A szakszervezet intézkedése az állami felügyeleti döntésig érvényben marad.

A szakszervezetek minden költségét, amely a társadalmi ellenőrzés során merül fel, az állam saját eszközeiből fedezi.

A szocialista szervezetek arra kötelezettek, hogy a szakszervezeti szervek követelésére minden szükséges információt, anyagokat, amelyek a vizsgálattal kapcsolatban vannak, rendelkezésre bocsássanak.

A dolgozók kártérítésekor a szervezet kötelezett arra, hogy az üzemi szakszervezeti vezetéssel megtárgyalja a felelősség mértékét és a mértékkel együtt a felelős kötelezettségét. /Mt. 193. §./

Munkahelyi baleset és foglalkozási megbetegedés esetén, ha a szervezet kötelezett a kártérítésre - de halálos balesetek esetében is - a jogi szabályozás részben a szervezet gazdasági eredményeiben objektíválódik. Nem a szervezet elleni szankcióról van itt szó, - bár ez is előfordulhat - hanem a szervezet eszközeinek megrövidítése funkciója szempontjából, csakis ösztönzésről beszélhetünk /tudatos hatás ez a szerve-

zet egészére/, továbbá az a cél, hogy a dolgozókat kedvezőtlenül érintő egészségi veszélyeztetettséget és zavarokat elhárítsuk. Nyilvánvalóan ezáltal minden vezető szervezet és további szervezeteket /beleértve atársadalmi szerkezetet/ "provokálunk" annak érdekében, hogy erősítse a preventív tevékenységét/.

Az üzemi szakszervezeti szervek a munkahelyi balesetek és a foglalkozási károsodásokért fizetett kártérítéssel az egészségileg károsult dolgozók érdekképviselőnek bonyolult kérdését oldják meg. Olyan csoportérdekeket védelmeznek, amelyek igen erőteljesen jelentkeznek.

A szakszervezetek szervezeten belüli tevékenysége ezáltal konkrét és hatásos a dolgozók és az üzemi vezetés részére. A károsult dolgozók érdekeinek védelme nem szenved csorbát, a szakszervezet kiáll amellett és védelmezi azokat az érdekeket, amelyek jogosak.

Elméletileg a következőképpen összegezhetjük: az ösztönzésnek a megelőzési szükségletre és az üzem hatásosságának viszonyára kell hatnia. Ha ez az arányosság nem áll fenn, nem beszélhetünk ösztönzésről. Ilyen esetekben lehet a szervezetnek a dolgozók felé garanciát nyújtani.

A szakszervezetek és azok szerveinek jogait teljesen felhasználjuk arra, hogy a dolgozók egyéni érdekeit, a csoportérdekeket és az ösztársadalmi érdekeket reálisan védelmezzék a munkahelyi balesetek és a dolgozók egészségi és élet-károsodása ellen.